



ADAM MICKIEWICZ

ŚWITEZIANKA

opracowanie lektury



Wybór materiałów i opracowanie: Krystian Ślęczka

I. O autorze.



Adam Mickiewicz urodził się 24 grudnia 1798 roku w Nowogródku lub w Zaosiu pod Nowogródkiem. W 1807 roku rozpoczął naukę w powiatowej szkole dominikańskiej w Nowogródku. W 1812 roku zmarł jego ojciec. W tym samym roku spotkał się wielką historią: z przemarszem przez Nowogródek wojsk Napoleona, w tym legionów pod wodzą księcia Józefa Poniatowskiego. W 1815 roku zapisał się na czteroletnie studia na Uniwersytecie Wileńskim, a w październiku 1817 roku założył z przyjaciółmi Towarzystwo Filomatów. W 1819 roku rozpoczął pracę nauczycielską w szkole powiatowej w Kownie. W 1820 roku umiera matka Adama Mickiewicza. Tego samego roku powstaje *Oda do młodości* oraz rozpoczyna prace nad II częścią *Dziadów*. W kolejnym roku powstaje pierwszy tomik *Poezji*, zawierający *Ballady i romanse*. W listopadzie 1823 roku zostaje wraz z innymi filomatami aresztowany, a w kolejnym roku

zostaje zesłany w głąb Rosji. W 1825 roku odbył wycieczkę na Krym, która zaowocowała cyklem wspaniałych sonetów. W 1828 roku zostaje wydany *Konrad Wallenrod*. W 1829 roku otrzymuje zezwolenie na opuszczenie Rosji i odbywa podróż po Europie zachodniej. W kolejnym roku przebywa we Włoszech i Szwajcarii, a w 1831 roku przyjeżdża do Wielkopolski. W 1832 roku wraca do Paryża, wydaje III część *Dziadów* oraz rozpoczyna pisanie *Pana Tadeusza*, który premierę ma w 1834 roku. W roku premiery poematu epickiego bierze ślub z Celiną Szymanowską. Z ich związku na świat przychodzą dwie córki i czterech synów. W 1839 roku rozpoczyna wykładanie na Akademii w Lozannie, w tym okresie powstają liryki lozańskie, które nie zostają opublikowane za jego życia. W latach 1840-1844 obejmuje profesurę literatury słowiańskiej w College de France. W 1841 roku po raz pierwszy spotyka podającego się za proroka Andrzeja Towiańskiego i wraz z nim zakłada Koło Sprawy Bożej. Po dwóch latach jednak zrywa z Towiańskim. W 1848 roku Mickiewicz zakłada legion w związku z wydarzeniami Wiosny Ludów. W 1852 roku otrzymuje pracę w Bibliotece Arsenалу w Paryżu. W marcu 1855 roku umiera jego żona. 26 listopada tego roku poeta umiera pod Konstantynopolem. W 1890 roku jego prochy zostają przeniesione z Montmorency na Wawel.

Źródło: <https://zyciorisy.info/adam-mickiewicz/>

II. Geneza utworu.

Świtezianka Adama Mickiewicza ukazała się po raz pierwszy w zbiorze *Ballady i Romanse* wydanym w 1822 r. w Wilnie. Data wydania tego poetyckiego tomiku stała się punktem wyznaczającym początek polskiego romantyzmu. Prawdopodobnie, do napisania ballady, poetę zainspirowała wizyta odbyta w 1821 r., w posiadłości Michała Wereszczaka położonej nad jeziorem Świtez, o którym krążyło wiele tajemniczych legend wśród miejscowej ludności. Możliwe jest też, że do powstania utworu przyczyniło się również dzieciństwo Mickiewicza, w którym zapoznał się on z ludowymi podaniami i baśniami.

Źródło: <https://www.bryk.pl/lektury/adam-mickiewicz/switezianka.geneza-utworu-i-gatunek>

III. Rodzaj i gatunek literacki.

RODZAJ LITERACKI: **utwór synkretyczny (elementy epiki, liryki i dramatu)**. GATUNEK: **ballada romantyczna**.

Ballada romantyczna wywodzi się z dawnej literatury angielskiej i szkockiej, a szczególnie upodobał ją sobie romantyzm angielski. Jest to tzw. gatunek synkretyczny, czyli łączący ze sobą elementy epiki, liryki i dramatu.

Epicki charakter nadają balladzie fabuła, akcja, narracja oraz bohaterowie. Fabuła najczęściej opiera się o wydarzenia historyczne albo baśniowe i zawiera jeden przewodni wątek, przeważnie fantastyczny, z wyeksponowanym elementem tajemniczym, sensacyjnym, wspomaganym ingerencją sił nadprzyrodzonych.

Elementami lirycznymi ballady są poetycki nastrój i subiektywny sposób odbioru rzeczywistości. Liryczny charakter utworu zostaje także uzyskany dzięki zastosowaniu środków stylistycznych takich, jak: metafora, porównania, powtórzenia oraz onomatopeje. Tekst posiada zwrotki, rytm, niekiedy zaopatrzone jest w refren.

Dramatyczne cechy ballady pojawiają się w postaci monologów i dialogów wkomponowanych w utwór.

W balladzie romantycznej istotną rolę odgrywają natura i folklor. Ballada jest wyrazicielem światopoglądu ludowego o silnie zaznaczonym porządku moralnym, najczęściej opartym o motyw popełnionej winy i czekającej za nią kary.

Źródło: <https://www.bryk.pl/lektury/adam-mickiewicz/switezianka.geneza-utworu-i-gatunek>

IV. Czas i miejsce akcji.

Czas akcji: Nie jest ściśle określony. Nie można precyzyjnie stwierdzić, który jest rok czy choćby wiek. **Czas w *Świteziance* podobny jest do czasu baśniowego** - wydarzenia, których jesteśmy świadkami, miały miejsce prawdopodobnie w bardzo odległej przeszłości. Ściśle określona jest tylko pora doby (noc) i pora roku głównego wydarzenia (koniec lata).

Miejsce akcji: Jezioro Świtez i las w okolicy jeziora.

Źródło: https://opracowania.pl/opracowania/jezyk-polski/switezianka-a-mickiewicz_oid,127

V. Streszczenie utworu.

Brzegami jeziora Świtez, przy świetle księżyca, przechadzają się kochankowie — młody chłopak i dziewczyna. Spotykają się prawie każdej nocy, o tej samej porze pod modrzewiem. Jednak, o ile znane jest pochodzenie i zajęcie chłopca, który jest strzelcem w lokalnych borach, o tyle nic nie wiadomo na temat pojawiającej się i znikającej tajemniczo dziewczyny. Nikt nie wie, z jakiego domu pochodzi ani kim są jej rodzice. Nie wiadomo także, skąd przychodzi i dokąd odchodzi w środku nocy.

Mija lato, nadchodzi jesień i strzelec nie chce już dłużej czekać co noc nad jeziorem na przyjście dziewczyny. Proponuje jej, aby została wraz z nim w jego chacie, w leszczynowym gaju, gdzie owoców i zwierzyny im nie zabraknie.

Dziewczyna odpowiada mu, że nie ufa mężczyznom, przed którymi ostrzegał ją jej stary ojciec. Mówi, że może przyjąłaby propozycje chłopca, ale ma wątpliwość co do jego stałości i uczuć.

Młodzieniec przykłęka przed nią i przysięga jej wierność. Dziewczyna przykazuje mu dochować tej przysięgi i ostrzega, że każdego, kto nie dochowuje przyrzeczeń, spotyka kara. Następnie, jak co noc, znika tajemniczo. Chłopak usiłuje iść za nią i wysledzić dokąd zmierza, ale ona nagle rozplywa się jak we mgle, nie pozostawiając po sobie żadnego śladu.

Strzelec wraca dziką, leśną drogą w ciszy. Nagle czuje nagły zryw wiatru, który burzy wody Świtezi. Nad taflą jeziora, pojawia się postać niezwyklej piękności, ubranej w lekkie, zwiewne stroje, z twarzą bladą jak biała róża.

Zjawa kusi strzelca i pyta o powody nocnych spacerów nad jeziorem przy świetle księżyca. Zaczyna namawiać go, żeby przestał uganiać się za leśną dziewczyną, która tylko zwodzi go i znika, a być może gdzieś w skrytości śmieje się z chłopaka i jego naiwności. Przekonuje go, żeby porzucił swoje westchnienia do tamtej i pokochał ją. Wodna dziewczyna obiecuje strzelcowi radosne życie pozbawione trosk i noce spędzone na wodnym łożu wśród lilii i wodnych zjaw.

Choć strzelec opiera się i patrzy skromnie w ziemię, wodne zjawisko zaczyna bawić się nim, owiewając go wiatrem, rozpryskując po jego ciele kropelki wody i muskając mu stopy falami jeziora. Chłopak, to chce do niej podbiec, to zatrzymuje się, przypominając sobie o przysiędze danej swojej dziewczynie z lasu, ale wodna zjawa cały czas go kusi, namawia, aby zapomniał o tamtej.

W końcu, Strzelec nie ma siły już dłużej się opierać, lekceważy złożoną przysięgę i biegnie za piękną zjawą na środek jeziora. Zaczyna już dobiegać do niej i prawie dotyka jej białych dłoni, chcąc pocałować jej usta, gdy nagle zawiewa wiatr, znika obłok, a strzelec, w tańczącej na jeziorze nimfie, rozpoznaje swoją dziewczynę z lasu.

Dziewczyna przypomina mu o złożonej obietnicy i o tym, co grozi, gdy przysięga zostanie złamana. Mówi mu, że nie dla niego jest przeznaczone życie w falach jeziora, a czeka go tylko śmierć i zgubienie duszy. Złamanie przysięgi, jaką składał na wszystkie moce, będzie miało konsekwencje w postaci płonącej ogniami piekielnymi przez tysiąc lat jego duszy, uwieszonej w drzewie, które słyszało słowa przyrzeczenia. Po jej słowach, pod stopami młodzieńca otwiera się toń i wciąga go do siebie.

Od tej pory, w świetle księżycy, nad brzegami jeziora Świtez, pojawiają się duchy chłopaka i dziewczyny. On cierpi męki uwiązany do modrzewia – miejsca ich spotkań i świadka przysięgi, a ona tańczy po srebrnej tafli jeziora.

Źródło: <https://www.bryk.pl/lektury/adam-mickiewicz/switezianka.streszczenie-szczegolowe>

VI. Plan wydarzeń.

1. Spotkanie pary kochanków.
2. Propozycja wspólnego mieszkania.
3. Przysięga miłości.
4. Ostrzeżenie przed złamaniem obietnicy.
5. Rozstanie.
6. Pojawienie się dziewczyny.
7. Kuszenie strzelca.
8. Zdrada młodzieńca.
9. Kara za złamanie złożonej przysięgi.

Źródło: <https://www.edziecko.pl/Junior/7,160035,26871383,switezianka-adama-mickiewicza-plan-wydarzen-bohaterowie.html>

VII. Problematyka.

Ballada zazwyczaj relacjonuje ciąg tajemniczych i trudno wytłumaczalnych wydarzeń. Jej bohaterowie, to z jednej strony postacie silnie stypizowane, o wyeksponowanej jednej, głównej cesze charakteru a z drugiej: niezwykle, fantastyczne i odbiegające od rzeczywistości. W obszarze gatunku literackiego, jakim jest ballada, następuje przemieszanie dwóch światów: realnego oraz tego, który nie jest dostępny ludzkiemu postrzeganiu.

Świtezianka Adama Mickiewicza spełnia wszelkie założenia gatunku. Utwór ten funkcjonuje w zawieszeniu dwóch światów rzeczywistego i nadprzyrodzonego. Tematyka utworu ma częściowo charakter miłosny; przedstawione zostaje uczucie zwykłego chłopaka z ludu, strzelca, do tajemniczej nieznanego nikomu dziewczyny. Przekaz ballady odznacza się ludową moralnością, która głosi, że nie ma winy bez kary. W szczególności dotyczy on wierności, za której brak może spotkać kochanków sankcja, pochodząca nawet od sił nadprzyrodzonych.

Z drugiej strony, tematyka ballady zahacza o rzeczywistość fantastyczną, dociera do świata nimf wodnych, nadprzyrodzonych mocy żyjących w jeziorach i ukazujących się ludziom po nocach. Współcześni balladzie ludzie, szczególnie na wsiach, wierzyli w moc mieszkających w zbiornikach wodnych rusałek, topielców, wodników zwodzących ludzi na manowce, tajemniczych sił nadprzyrodzonych ingerujących w ich życie.

Źródło: <https://www.bryk.pl/lektury/adam-mickiewicz/switezianka.problematyka>

VIII. Bohaterowie.

Świtezianka

Jako dziewczyna: Piękna, dobra, zakochana w młodzieńcu, ale jednocześnie nieufna, żąda przysięgi miłości, nie wierzy ukochanemu, jest podejrzliwa, wydaje się, że z góry zakłada możliwość zdrady.

Jako nimfa: Przewrotna, złośliwa, wyrachowana; wie, że młodzieniec nie oprze się jej czarom, prowokuje go do zdrady. Nadużyła zaufania młodzieńca: wystąpiła jako piękna dziewczyna, a w rzeczywistości była istotą ze świata czarów.

Ocena postaci: Świtezianka postąpiła nieuczciwie, oszukała strzelca. Być może młodzieniec może wcale nie dopuściłby się zdrady, gdyby przybrała postać innej kobiety. Wobec czarów był jednak bezsilny.

Strzelec

Wobec dziewczyny: Szczery, czuły, kochający, bez oporów składa przysięgę miłości, wierzy, że jej dotrzyma, bo nie spodziewa się, że jego ukochana jest nimfą z jeziora.

Wobec Świtezianki: Traci nad sobą kontrolę, całkowicie ulega urokowi i wdziękowi nimfy, zachowuje się jak zahipnotyzowany: kroczy prosto na środek jeziora, w najgłębsze miejsce.

Ocena postaci: Strzelec złamał przysięgę wierności. Z jednej strony można się zastanawiać, czy postępowanie Świtezianki względem niego było uczciwe, gdyż zdradził dziewczynę. Z drugiej zaś, Nimfa była nieziemsko piękna, przez co ciężko było mu się oprzeć. Zdrada jednak pozostaje zdradą.

Źródło: <https://opracowania.pl/opracowania/jezyk-polski/switezianka-a-mickiewicz,oid,127>

IX. Motyw winy i kary.

Ballady Mickiewicza czerpią inspiracje z ludowości, z jej folkloru oraz specyficznej moralności, uznawanej przez romantyków za naprawdę autentyczną. To właśnie z niej Mickiewicz zaczerpnął także rozumienie problematyki winy i kary, które często pojawia się w jego utworach z tomu *Ballady i romanse*. Bohaterowie tych utworów popełniają czyny niezgodne z moralnością i kodeksem etycznych ich

otoczenia i czeka ich za to sroga kara, która ma być jednocześnie ostrzeżeniem dla innych, by nie szli oni w ślady winnych. Motyw zbrodni i kary obecny jest na przykład w balladzie *Świtezianka*. Opowiada ona o młodym strzelcu, który zakochał się w rusałce żyjącej w jeziorze Świtez, nie wiedząc, kim ona naprawdę jest. Ukochana młodzieńca wystawiła jego miłość i przysięgi na próbę - ukazała mu się w swym prawdziwym wcieleniu i uwiodła go. Strzelec złamał więc swoje przysięgi wobec dziewczyny i tym samym popełnił czyn, za który według przyjętej w utworze perspektywy musi zostać ukarany. Tak też się dzieje - skrzywdzona rusałka zabija strzelca, a jego duszę zsyła do piekła, by tam cierpiał wieczne potępienie. Z historii tej płynie lekcja, że złożonych przysięg i obietnic nie można złamać pod żadnym pozorem.

Źródło:

https://poezja.org/wz/interpretacja/4976/Motyw_winy_i_kary_w_literaturze_Omow_zagadnienie_na_podstawie_znanych_Ci_ballad

X. Motywy literackie.

Świteziankę możesz wykorzystać w tematach prac dotyczących m.in.:

- wina i kara,
- miłość,
- śmierć,
- zdrada,
- fantastyka,
- rola przyrody.